

УДК 911.9

Пилипюк А.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Підходи до систематизації та інвентаризації спелеонімів системи печер “Атлантида-Киянка”

На основі систематизації і узагальнення результатів досліджень спелеонімів, на прикладі конкретної системи печер “Атлантида-Киянка”, у статті розглядаються історичні аспекти виникнення власних назв залів, галерей, вторинних утворень і т. д., закономірності їх просторового розподілу і роль у вивченні історії географічних відкриттів спелеологічних районів печери. У статті зазначено, що вивчення спелеонімів як і інших топонімів є фундаментальним напрямком дослідження ландшафтно-топоніміки. Розроблено нові підходи до класифікації спелеонімів. Автором виокремлено три основних рівні спелеонімів за площею на яку поширюється дана власна назва: мікроспелеоніми, мезоспелеоніми та макроспелеоніми. Звернено увагу на значимість всіх власних назв на різних часових зрізах в межах досліджуваної системи печер та згруповано ці назви за їх порядком від найбільш значимого – “спелеоніми I-го порядку” до найменш значимого – “спелеоніми V-го порядку”. Виділено вісімнадцять категорій спелеонімів за генезисом. У підсумку досліджень, всього у спелеокомплексі “Атлантида-Киянка” виявлено та занесено до загальної інвентаризаційної таблиці обліку 180 найменувань власних назв – *спелеонімів*. Результати такого ґрунтового вивчення власних назв дали можливість виокремити етапи дослідження системи печер “Атлантида-Киянка” та здійснити історико-спелеологічне районування печери. У кінцевому підсумку роботи автором створено картосхему із винесеними шістнадцятьма історико-спелеологічними районами.

Ключові слова: спелеоніми, генезис спелеонімів, ранг спелеонімів, система печер “Атлантида-Киянка”, історико-спелеологічні райони.

Пилипюк А.В. Подходы к систематизации и инвентаризации спелеонимов системы пещер “Атлантида-Киевлянка”. На основе систематизации и обобщения результатов исследований спелеонимов, на примере конкретной системы пещер “Атлантида-Киевлянка”, в статье рассматриваются исторические аспекты возникновения названий залов, галерей, вторичных образований и т. д., закономерности их пространственного распределения и роль в изучении истории географических открытий спелеологических районов пещеры. В статье обращено внимание что изучение спелеонимов как и других топонимов является фундаментальным направлением исследования ландшафтно-топонимики. Разработаны и предложены новые подходы к классификации спелеонимов. Автором выделены три основных уровня спелеонимов по площади на которую распространяется данное собственное название: микроспелеонимы, мезоспелеонимы и макроспелеонимы. Обращено внимание на значимость всех названий на разных временных срезах в пределах исследуемой системы пещер и сгруппировано эти названия за их порядком, от наиболее значимого – “спелеонимы I порядка” к наименее значимому “спелеонимы V порядка”. Выделено восемнадцать категорий спелеонимов по генезису. В итоге исследований, всего в спелеокомплексе “Атлантида-Киевлянка” обнаружено и занесено в общую инвентаризационную таблицу учета 180 наименований – спелеонимов. Результаты такого основательного изучения собственных названий позволили выделить этапы исследования системы пещер “Атлантида-Киевлянка”, и осуществить историко-спелеологическое районирование пещеры. В конечном итоге работы автором создано картосхему с вынесенными шестнадцатью историко-спелеологическими районами.

Ключевые слова: спелеонимы, генезис спелеонимов, ранг спелеонимов, система пещер “Атлантида-Киевлянка”, историко-спелеологические районы.

Pylypiuk A.V. Approaches to systematization and inventory of the speleonyms of caves system “Atlantida-Kyianka”. Historical aspects of emergence of the names of halls, galleries, secondary formations, etc. in caves, patterns of their spatial distribution, and the role of geographical discoveries of historical-speleological regions are analyzed in this paper. Research on speleonyms is understood as one of the fundamental works on understanding of landscape toponymy. New approaches to classification of speleonyms are developed. Author analyze speleonyms by the area of coverage: on micro, mezzo and macro levels. Historical changes in speleonyms are also analyzed and grouped by criteria of their importance: from most important (1st level speleonyms) to less important (5th level speleonyms). As a result, author revealed

and listed in the inventory table 180 speleonyms. Such investigation of speleonyms made it possible to distinguish stages of the research of caves system “Atlantyda-Kyianka”, and to develop historical-speleological zonation of the caves. Author also mapped 16 distinguished historical-speleological zones.
Keywords: speleonyms, genesis of speleonyms, level of speleonyms, caves system “Atlantyda-Kyianka”, historical-speleological zones.

Постановка проблеми. Проведення польових розвідок у природних карстових печерах, пошук нових ще не відкритих районів нині є пріоритетним завданням спелеологічних досліджень. В ході таких робіт у дослідників часто виникають нові назви які вони охоче дають різним частинам печери. У кращому випадку ці назви занотовуються в пікетажний журнал і мають більш-менш чітку прив’язку до місцевості, згодом лягають на картографічні твори. Проте в більшості випадків ці назви передаються з уст в уста й з часом втрачаються, трансформуються або ж просто забуваються. Відтворити давні власні назви стає з кожним роком все важче, відтак постає необхідність створення і ведення обліку власних найменувань у печерах України.

На практиці стикаємося із проблемою, що не всі назви сприймаються і не всі назви які колись давалися або даються тепер подобаються нинішнім дослідникам. Відтак вони намагаються викоринити з історії дослідження печери якомога більше старого і дати більше власних сучасних найменувань. При цьому забувають, що знищуючи старі спелеоніми – стирають цим самим історію географічних відкриттів. А окремі печери можуть мати неймовірно цікаву та багату інформаційну та культурну спадщину, вивчення якої все ще чекає своїх дослідників.

З такою проблематикою зіткнулася найбільш унікальна печерна система Поділля “Атлантида-Киянка”. Ця підземна карстова порожнина має чи не найбільшу кількість назв з-поміж печер України у співвідношенні на кілометр протяжності. Багато старих назв нині втрачено, інші ж або перенесено на вторинні місця або ж перейменовано. Відтак здійснити їх систематизацію стало головним завданням цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Безпосереднє вивчення спелеонімів на прикладі конкретних печер в Україні все ще лишається поза увагою дослідників. Загальні підходи щодо найменувань печерних систем висвітлювали у своїх працях В. Андрейчук [1] та В. Дублянський [2]. Одна з перших систематизацій спелеонімів в Україні була проведена у печері “Попелюшка”. За матеріалами В. Андрейчука зібрано й внесено до загального обліку 135 основних спелеонімів цієї печери при її загальній протяжності 96 км.

Методи дослідження. Для систематизації та інвентаризації топонімів для будь-якої території важливим елементом є створення бази даних із необхідних власних географічних назв. Облік спелеонімів у системі печер “Атлантида-Киянка” здійснювався на основі збору та аналізу літературних джерел і картографічних матеріалів печери, що були створені різними групами авторів й датувалися різними роками. Всі назви виписувалися у таблицю й систематизувалися за низкою ознак: прив’язкою до місцевості, джерелом і роком коли вперше були прописані тощо. По можливості встановлювалися прізвища людей котрі могли давати ці назви. Важливою складовою досліджень стало спілкування із спелеологами-старожилам, а також аналіз їхніх звітів з експедиції.

Виклад основного матеріалу. Спелеонім (із грец. *σπήλαιον* – печера) – це загальний оронім, що включає в себе всі різновиди найменувань природних підземних порожнин у верхньому шарі земної кори та окремих їх елементів.

Природні печери виступають складними спелеокомплексами й містять об'єкти як земного так і водного типу, багато з них мають свої власні назви, відтак всі спелеоніми слід розділяти на дві підгрупи: *терраспелеоніми* і *гідроспелеоніми*. Більш детально із цією класифікацією можна ознайомитись у табл. 1.

Таблиця 1

Денотатно-номінативна структура спелеонімії

Спелеоніми (грец. σπήλαιον – “печера”) – назва будь-якого природного підземного утворення у верхньому шарі земної кори			
Терраспелеоніми (Підземні об'єкти суходолу)		Гідроспелеоніми (Підземні водні об'єкти)	
Фонніксоніми (Печери, гроти, підземелля)	Стратоніми (Назви геологічних формацій і горизонтів)	Фліутоспелеоніми (Назви підземних проточних вод)	Стагноспелеоніми (Назви підземних стоячих вод)
Інтерроніми (Назви свердловин)	Спеконіми (Назви шахт, рудників та їх частин)	Потамоспелеоніми (Назви підземних рік)	Піскіноспелеоніми (Назви підземних струмків)
Гіатоспелеоніми (Назви підземних глибоких ям, отворів, провалів)	Пилеспелеоніми (Назви підземних ущелин, тіснин, проходів)	Лімноспелеоніми (Назви підземних озер)	Фонтікулоспелеоніми (Назви підземних джерел та витоків)
Тумулусоспелеоніми (Назви підземних горбів, пагорбів, підвищень, висипок)	Петроспелеоніми (Назви підземних скель)	Спелеогелоніми (Назви підземних перезволожених ділянок)	Катарактоспелеоніми (Назви підземних водопадів)
		Гляціоспелеоніми (Назви підземних льодовиків)	

У ландшафтній топонімії є декілька підходів до виокремлення топонімічних рівнів. Низка науковців є прихильниками *мікро* та *макро* топонімів. Проте окремі з них виділяють ще й третій *мезо* рівень. Враховуючи, що печерні системи завше мають багату історію географічних відкриттів та численних дослідників, кожен з яких хотів залишити відбиток своєї діяльності у назві, в спелеонімічних дослідженнях варто виокремлювати три рівні: *мікроспелеоніми*, *мезоспелеоніми* та *макроспелеоніми*.

Під *спелеологічним рівнем* розуміється вага даного спелеоніма, тобто площа території на яку він поширюється, на якій є актуальним та закріпленим.

Мікроспелеоніми – це найменування дрібних, незначних за площею і розмірами територіальних одиниць в межах переходів, залів чи галерей печери (назви стін, виступів, каменів), а також визначних та унікальних вторинних утворень, котрі за своїм генезисом або морфологією контрастно різняться від інших подібних (друзи кристалів, окремі сталактити або геліктити тощо), зазвичай відомі вузькому колу спелеологів. У системі печер “Атлантида-Киянка” виокремлено 66 спелеонімів цієї категорії, що становить 37 % від всіх назв.

Мезоспелеоніми – дефініція, що використовується для топонімів котрі займають проміжне положення між макро- і мікроспелеонімами. Найчастіше проміжне положення займатимуть назви залів, галерей, підземних озер, сифонів тощо. У системі печер “Атлантида-Киянка” виокремлено 80 спелеонімів цієї

категорії, що становить 44 % від всіх назв.

Макроспелеоніми – це найменування значних за розміром і площею територіальних спелеокомплексів, назви яких мають широке поширення з-поміж інших та є загальновідомими та часто вживаними, сюди відносять назви печер, печерних систем, морфологічних районів печери, історико-спелеологічних районів, декількох морфологічно взаємопов'язаних територіальних одиниць середньої величини тощо. У системі печер “Атлантида-Киянка” виокремлено 34 спелеоніми цієї категорії, що становить 19 % від всіх назв.

Систематизація назв лише за спелеологічним рівнем не характеризує той чи інший спелеонім вичерпно. Для цього запропоновано наступну категорію – *порядок спелеоніма*. Під *порядком спелеонімів* розуміється результат процесу виділення та групування *головних* та *пересічних* власних назв підземного простору. Всього прийнято виділяти п'ять порядків спелеонімів: від I-го найбільш вагомого до V-го із найменшою значимістю на даний час.

I порядку – ті назви об'єктів печери, що дають чітку безсумнівну прив'язку до конкретної місцевості підземного простору, не зазнавали трансформацій назви або перейменувань впродовж багатьох років та добре відомі як досвідченим спелеологам так і спелеотуристам. Спелеоніми першого порядку повинні вказуватися та фігурувати на всіх картографічних творах даної печери, так як вони є еталонними орієнтирами-прив'язками. До цієї групи слід відносити назви історико-спелеологічних районів, назви великих залів вздовж основних маршрутів руху, важливі розв'язки ходів, магістральні галереї печери тощо. Всього до цієї категорії належить 26 власних найменувань у досліджуваній печері.

II порядку – це категорія назв об'єктів печери, що мають вагоме значення як орієнтир-прив'язка в межах конкретного історико-спелеологічного району. Назва могла зазнавати змін чи перейменовувалася, проте лишається загальновідомою та актуальною. Сюди варто відносити назви всіх залів і галерей, назви гrotів, переходів тощо. До цієї категорії віднесено 29 спелеонімів.

III порядку – вузькопрофільні рідковживані спеціальні назви, що є актуальними у використанні до тепер, проте їхнє значення та прив'язку до конкретного об'єкту печери знає обмежене коло спелеологів. Наприклад, назва окремого сталактиту з-поміж кристалів гіпсової печери або назва окремого унікального геліктиту на одній із стінок залу печери тощо. У системі печер “Атлантида-Киянка” це найчисельніша категорія, що налічує 48 власних назв.

IV порядку – спелеоніми існування яких залишилося відомим із давніх картографічних творів печери, проте свою актуальність або втратили, або були перейменовані. Спелеоніми цього порядку можуть періодично згадуватися проте на практиці вже не актуальні. До цієї категорії віднесено 45 спелеонімів на нашому об'єкті дослідження.

V порядку – давні назви об'єктів печери які дійшли до нас в усній формі, факт існування яких є беззаперечним, підтверджується текстом звітів давніх експедицій та розповідями спелеологів-старожилів, проте прив'язка до конкретної місцевості не збереглась та відтворенню поки що не підлягає. Це категорія втрачених спелеонімів. Часто ці назви зустрічаються в текстах звітів спелеологічних експедицій, проте методом експертних оцінок можна лише припустити до якого історико-спелеологічного району цей спелеонім міг мати відношення. Ця категорія включає до свого активу 25 спелеонімів “Атлантиди-Киянки”.

Вивчення спелеонімів вимагає від дослідника розуміння їх походження.

Під *генезисом спелеоніма* розуміється передумова виникнення та походження назви того чи іншого спелеологічного об'єкта (району, залу, галереї, озера тощо). За генезисом виділено наступні категорії спелеонімів.

За морфологією – передумовою виникнення такої назви став сам вигляд та конфігурація у просторі як елементів підземної порожнини так і окремих її частин, котрі різко виділяються з-поміж інших подібних, є помітними і доступними оку людини та викликають асоціації. Наприклад: зал Ніс, зал Плоский, зал Інтеграл, Замочна скважина і т. д. Це найчисельніша група спелеонімів, що налічує 35 одиниць в системі “Атлантида-Киянка”.

За вторинними утвореннями – назву визначили контрастні або унікальні вторинні утворення печери, поширені як на визначеному чіткому відрізьку або площі, так і окремі точкові місцезнаходження до яких приурочений даний спелеонім. Наприклад: зал Золота Осінь, кристали Зуби Дракона, геліктит Восьминіг. Ця група налічує 32 найменування.

За вторинними відкладами – не рідко трапляються випадки коли назви появляються за рахунок знайдених та ідентифікованих унікальних, цінних та рідкісних вторинних відкладів у пухкому наповнювачі печери (глині). Наприклад, за знайденими та визначеними науковцями залишками кісток конкретної тварини. Як правило в такому випадку на карту наносяться назви залів за назвою знайденої тварини. В системі печер “Атлантида-Киянка” є низка таких назв: зал “Гієн”, зал “Ведмідь” тощо. Ця група налічує 9 власних назв.

Проте назва залу на честь якоїсь тварини не завжди може означати, що рештки її кістяку тут було знайдено. Наприклад, назви: зал “Акула”, зал “Амеба”, хід “Коньок-горбуньок”, хід “Китові вуса” – були дані *за морфологією*; а зал “Риби”, геліктит “Восьминіг”, зал “Пса” – названі *за вторинними утвореннями*.

На честь спелеологічних клубів та організацій – іншими словами цілком справедливо назвати цю категорію – спелеоніми “*співдружності*”. Спелеологічні клуби та організації які приїжджали й брали активну участь в експедиціях у печері називали відкриті ними зали та райони на честь себе, наприклад: зал “Динамо”. Часто назви давалися цими ж спелеологічними клубами на честь їхніх друзів-спелеологів або ж спелеологічних організацій, котрі ймовірно не мали прямого відношення до дослідження саме цієї підземної порожнини, проте зробили значний внесок у розвиток спелеології в інших регіонах, наприклад: “Кіркінітіда” – назва місця де ростуть сталактити на районі “Динамо” на честь друзів-спелеологів із Євпаторії. Всього таких назв нараховується 15.

Меморіальні спелеоніми – назви дані, головним чином великим красивим залам, на честь відомих дослідників, першопрохідців, відкривачів, науковців котрі пішли із життя, проте зробили значний внесок в науку за свого життя аби пам'ять про них було увіковічено. Дана ланка включає такі приклади спелеонімів: зал “Марселя Лубана” – спелеолог, що загинув під час штурму печери “П'єр-Сен-Мартен”; зал “Пам'яті Алли Рогожнікової” – дружини першовідкривача “Атлантиди” Валерія Рогожнікова; зал “Імені Вербицького” – альпініст, сейсмолог, геофізик, що загинув під час Революції Гідності у Києві; проспект “Імені Яворського” – дослідник печер “Атлантида” та “Малишка-Киянка” у 90-х рр. Спелеоніми цієї категорії в системі “Атлантида-Киянка” налічують 4 найменування.

Честь видатних дослідників – назви залів та галерей, що носять ім'я дослідників, котрі ще живі та продовжують займатися вивченням тих чи інших печер або інших об'єктів. У системі печер “Атлантида-Киянка” наразі виявлено

лише один із таких спелеонімів – зал “Імені Рогожнікова”. Було багато варіантів назв для цього найбагатшого на вторинні відклади залу, проте прийнято рішення назвати його, на честь першовідкривача цієї печери – Валерія Рогожнікова.

Чесць діячів культури, науки або техніки – назви залів та галерей, що носять ім’я відомих людей, котрі зробили значний внесок в розвиток тих чи інших галузей знань. Наприклад, зал “Юрія Гагаріна” – перший космонавт, кумир малих дітлахів-спелологів, зал “Єсеніна” – поет творчістю якого захоплювались спелологи в свій час і т. д. Всього налічується два спелеоніми цієї категорії.

За іменами спелологів – це назви, що утворилися та походять від імені, прізвищ або прізвиськ реальних спелологів-дослідників печери, котрі працювали в тих чи інших експедиціях у свій час. Як правило мають жартівливий характер. Наприклад, зал “Шуркін” – за іменем президента Хмельницького спелологічного клубу Олександра Щербицького, зал “Тогі і Васі” – за іменами спелологів котрі служили в армії й не мали можливості бути в експедиціях з іншими товаришами. Всього налічується 6 спелеонімів цієї категорії.

За іншими географічними назвами – спелеоніми, що відповідають реальному географічному об’єктам котрі нині існують або ж існували колись і згадка про які є на географічній карті різних куточків світу. Окремі утворення, елементи або ж процеси, що мають місце в підземній карстовій порожнині, у чомусь нагадують ці географічні еквіваленти. Наприклад, один з районів “Амазонія” – отримав свою назву за рахунок меандреподібної конфігурації магістрального ходу, що нагадує річку Амазонку. У залі “Везувій” крізь тріщини породи, поверх темних відкладів, на значній площі розтікаються світлі потоки білої глини, що нагадує зменшену копію вулканічного виверження із лавовими потоками. Сама ж перша назва печери – “Атлантида” також цілком географічна, й буквально означає знайдене багате квітуче місце, котре довгий час вважалося міфічним. Всього налічується 12 спелеонімів цієї категорії у даній системі печер.

Подарункові назви – це спелеоніми, що давалися тим місцям печери котрі були відкриті напередодні тих чи інших урочистих подій в житті котрогось із спелологів, і, як правило, слугували подарунком. Наприклад, зал “Першого ювілею” – названий на честь святкування п’яти років Київської спелології, спелеонім подарований спелологами із Чорткова, котрі відкопали новий зал напередодні; галерея “Тринадцята магістраль” – подарунок дівчинці Таші в її День народження; зал “Чесць мене” – назва котру придумав хлопчик зі Львова, що працював в одній із експедицій й просив у старших колег назвати новий район на його честь. Всього налічується 3 спелеоніми цієї категорії.

Емоційні назви – категорія спелеонімів, котрі виникли як наслідок впливу середовища печери на психофізіологічний стан людини й проявилися за рахунок специфічної людської поведінки в тих чи інших випадках у конкретних місцях. Відображають емоційний стан людини у сприйнятті тих чи інших підземних спелоекскурсів. Наприклад, зал “Анютині сльози”, зал “Радості”, зал “Сміху” тощо. Всього налічується 7 найменувань у цій категорії.

За діяльністю людей – ці спелеоніми виникли під час специфічних видів діяльності людей у печері під час їхніх експедицій. Наприклад, зал “Неправильних азимутів” – назва появилася коли під час топографічної зйомки району в даному місці не сходилися азимути; зал “Манеж” – діти топозйомщики у цьому місці влаштовували скачки один на одному в перервах між роботою і т. д. Всього налічується 21 спелеонім цієї категорії в системі “Атлантида-Киянка”.

За назвою свят та подій – до цієї ланки відносяться спелеоніми, що виникли внаслідок відкриття тієї чи іншої частини печери на одне з великих державних, релігійних чи інших свят. Зазвичай це назви районів печери або окремих великих частин. Наприклад, район “Соборності” – вперше відкритий 22 січня 2011 року на свято Соборності України, район “Пасхальний” – вперше відкритий 5 травня 2013 року на свято Пасхи. Всього налічується 5 спелеонімів цієї категорії. В інших печерах України зустрічаються такі приклади: район “Різдвяний”, район “Новорічний” – у печері Млинки і т.д.

Назви з літературних джерел: легенд, казок, оповідань – це досить велика група спелеонімів системи печер “Атлантида-Киянка”, назви цієї категорії виникали і давалися за літературними джерелами різних авторів та різних жанрів. Знаючи рік появи того чи іншого спелеоніма цієї ланки можна визначити яка література була трендовою і що читали спелеологи в різні часи під час експедицій. Наприклад, зал “Замок снігової королеви”, кристали “Золота рибка”, геліктит “Корона Білосніжки” і т. д. Всього відомо 10 спелеонімів цієї категорії.

Об’єднані назви – це назви раніше окремих територіальних одиниць, що з часом об’єдналися в одну більшу цілісну одиницю, при цьому назва лишилася подвійною. Наприклад, тут чітко фігурує нинішня назва печерної системи – “Атлантида-Киянка”. Раніше було дві окремих невеликих печери “Атлантида” та “Малишка Киянка” проте після низки значних географічних відкриттів нових районів ці печери об’єдналися, назва при цьому також стала подвійною.

Іншомовні назви – спелеоніми котрі зустрічаються на карті печери з іншомовним написанням та вимовою, найкраще пояснюють і передають суть назви мовою оригіналу та не перекладаються, а вносяться з використанням правил іншомовного письма. Наприклад, галерея “Mon cher ami” – з франц. “Мій любий друже”, проте в кадастр назв внесений варіант без перекладу на українську мову. Ще один із прикладів грот “Plezir” – з англ. *pleasure* – задоволення, проте назва є загальновідомою в англомовному трактуванні. В досліджуваній системі печер зустрічається всього три найменування цієї категорії.

Іронічні назви – це спелеоніми котрі виражають прихований гумор чи глузливо-критичне ставлення дослідників до побачених форм, об’єктів тощо. Наприклад, глухий кут “Блідо-рожева мрія”. Всього відомо 6 спелеонімів цієї категорії.

Інші спелеоніми – це група поодиноких спелеонімів, походження й виникнення назви яких лишається невідомим і недослідженим. В цьому випадку важко встановити передумови появи самої назви й причину такого трактування. Наприклад, зал “Щолка” – відомо, що назва вписана в картосхему печери топографічною групою Кривень С., котрі першими працювали на цій нововідкритій ділянці печери. Всього налічується 9 спелеонімів цієї категорії.

Систематизація спелеонімів на різних часових зрізах дала можливість окреслити межі історико-спелеологічних районів різночасових відкриттів системи печер “Атлантида-Киянка”.

Історико-спелеологічні райони – це різні за протяжністю і площею територіальні одиниці відомої частини підземного простору представлені одним великим залом або низкою менших залів й галерей, що виокремлюються за результатами географічних досліджень та нанесені на картографічний твір, мають свій визначений ряд спелеонімів, що не дублюються на інших районах цієї ж печери. Межі та конфігурація історико-спелеологічних районів можуть не співпадати із фізико-географічним зонуванням печери та не мають плавного

переходу між собою, а розмежовані чітко та лінійно. Як правило, це частини печери, що відкривалися або проходились дослідниками-спелеологами послідовно. Таким районуванням зручно користуватися спелеологам-практикам, котрі регулярно працюють в печері з метою пошуків та розвідки нових ще не відкритих районів.

Як показують результати топонімічних досліджень, дефініція *історико-географічний район* також не є сталою територіальною системою. Із незалежних розповідей різних спелеологів-старожилів чітко простежується, що кожне нове покоління, що приходило в печеру, свідомо чи підсвідомо змінювали існуючі або ж давали нові назви давно відомим територіям, а отже й змінювали розуміння меж районів, трансформуючи їх чи об'єднуючи декілька дрібних в один більший таким чином, як би це було зручно користуватися на практиці станом на той час. В ході спелеонімічних досліджень у систем печер “Атлантида-Киянка” чітко виокремилося 16 історико-спелеологічних районів (рис. 1).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливою умовою етики будь-яких спелеологічних робіт кожного із спелеологічних клубів є обізнаність в історії дослідження печери якою вони нині займаються. Кожен новий дослідник який приходить вивчати ту чи іншу підземну порожнину зобов'язаний поважати роботу інших спелеологів зроблену до нього, а також берегти і примножувати наявну культурну спадщину печери, а саме: історію найменувань.

Вивчення спелеонімів системи печер “Атлантида-Киянка” дали можливість частково відновити матеріали з історії географічних відкриттів і досліджень цієї печери. У підсумку нами було виділено 6 періодів дослідження цієї печери:

I період – 11 липня 1969-1974 рр. – з моменту відкриття першого залу Радість до появи першого відомого нам картографічного твору на якому були нанесені перші 49 спелеонімів;

II період – 1975-1980 рр. – період досліджень старої ділянки “Атлантиди” до відкриття (самовідкриття внаслідок просідання глини) останнього історико-спелеологічного району “Олімпійський” на старій ділянці печери “Атлантида”;

III період – 1981-1999 рр. – період застою, печера вивчалась, проте значних відкриттів нових частин здійснено не було;

IV період – 2000-2011 рр. – період дослідження та вивчення печери Хмельницькими спелеологами однойменного клубу “Атлантида”;

V період – 2011-2014 рр. – період великих географічних відкриттів, збільшення протяжності печери від відомих раніше 2525 м до 7500 м. Також цей період ознаменувався “вибухом спелеонімів”. Роботи по топографічній зйомці на нових районах супроводжувались появою значної кількості нових власних назв, більшість з яких прижилась, а більшість все ж була втраченою;

VI період – 2014 до наших днів – час наукових досліджень.

Перелік нових спелеонімів для системи печер “Атлантида-Киянка” все ще може поповнюватись на нових відкритих районах або районах які можуть бути відкритими найближчим часом. Для цього варто запровадити систему регулярного моніторингу появи нових назв та вчасний їх облік з географічною прив'язкою.

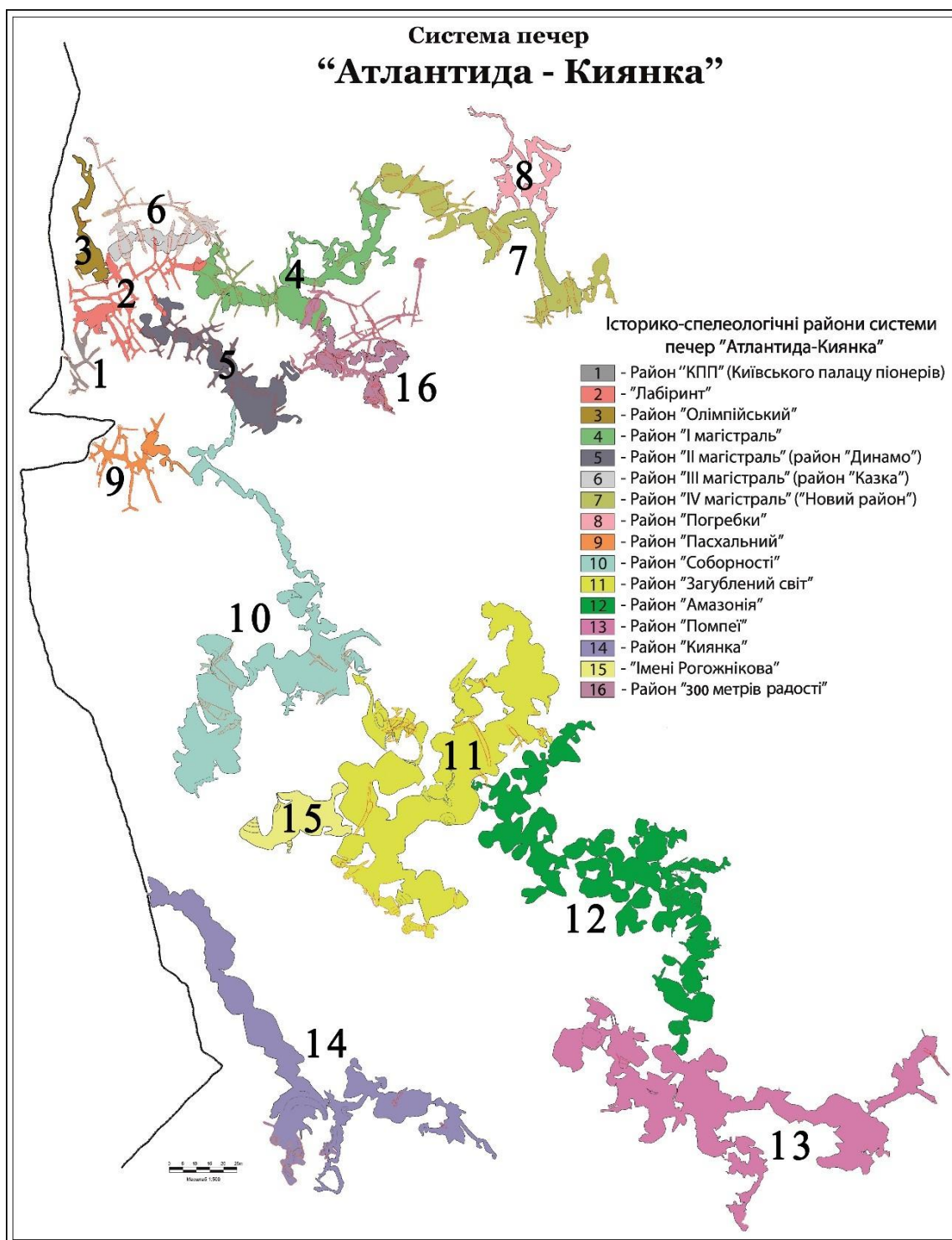

Рис. 1. Історико-спелеологічні райони системи печер “Атлантида-Киянка”

1. Район “КПП” (Київського палацу піонерів). 2. Район “Лабіринт”. 3. Район “Олімпійський”. 4. Район “I магістраль”. 5. Район “II магістраль” (“Динамо”). 6. Район “III магістраль” (“Казка”). 7. Район “IV магістраль” (“Новий район”). 8. Район “Погребки”. 9. Район “Пасхальний”. 10. Район “Соборності”. 11. Район “Загублений світ”. 12. Район “Амазонія”. 13. Район “Помпеї”. 14. Район “Киянка”. 15. Район “Імені Рогожнікова”. 16. Район “300 метрів радості”.

1. Андрейчук В.Н. Топонимия карстовых областей // Свет №3(5), 1992. – С. 13-17.
 2. Дублянський В.Н. Рекомендації по найменуванню печер // Свет №3(5), 1992. – С. 18-19.
 3. Німчук В.В. Українська ономастична термінологія (проект) / В.В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наукова думка, 1966. – Вип. 1. – С. 24-43.
 4. Подобівський В.С. Топонімія печер Поділля / В.С. Подобівський // Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів присвяченої 225-річчю від дня народження першовідкривача криворізьких руд Василя Зуєва / За ред. Л.І. Зеленської. – К.: Картографія, 2009. – Вип. 6. – С. 56-58.
 5. Сліпушко О.М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. – К.: Криниця, 1999. – 507 с.
 6. Торчинський М.М. Денотатно-номінативна структура топонімікону української мови / М.М. Торчинський // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія: зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 356-359. – С. 375-379.
-
1. Andreychuk V.N. Toponymyia karstovykh oblastey // Svet №3(5), 1992. – S. 13-17.
 2. Dublyansky V.N. Rekomendatsyy po naymenovanyyu peshcher // Svet №3(5), 1992. – S. 18-19.
 3. Nimchuk V.V. Ukrayins'ka onomastychna terminolohiya (proekt) / V.V. Nimchuk // Povidomlennya Ukrayins'koyi onomastychnoyi komisiyi. – K.: Naukova dumka, 1966. – Vyp. 1. – S. 24-43.
 4. Podobivs'ky V.S. Toponimiya pecher Podillya / V.S. Podobivs'ky // Materialy VI Mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi studentiv ta aspirantiv prysvyachenoyi 225-richchyu vid dnya narodzhennya pershovidkryvacha kryvoriz'kykh rud Vasylya Zuyeva / Za red. L.I. Zelens'koyi. – K.: Kartohrafiya, 2009. – Vyp. 6. – S. 56-58.
 5. Slipushko O.M. Tlumachnyy slovnyk chuzhomovnykh sliv v ukrayins'kiy movi. – K.: Krynytsya, 1999. – 507 s.
 6. Torchyns'ky M.M. Denotatno-nominatyvna struktura toponimikonu ukrayins'koyi movy / M.M. Torchyns'ky // Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu. Slov"yans'ka filolohiya: zb. nauk. pr. / Cherniv. nats. un-t im. Yuriya Fed'kovycha. – Chernivtsi : Ruta, 2007. – Vyp. 356-359. – S. 375-379.

Подано до редакції 29.10.2016

Рецензент – кандидат географічних наук Ю.В. Яцентюк